

ները զուրա ցատքեցին կապիճներէն . յետոյ մօտեցաւ գիմացի պատին , զարկաւ քանջախեց անոր բրդոտ զանկը . արիւնը , ըզգողով խառն , զուրա պոռթկացաւ զարկաւ , զարկաւ անոր , խանչիւններ , կառաչներ արձակելով , մոռնալով այդ պիւ մը միտին վրայ , որ ա'լ անճանաչ կոտոր մը եղած էր արիւնշաղախ . խածաւ փրցուց անոր կակղիկ մանր թաթերը , ծառնց , զուրա նետեց , արիւն թքաւ , ու երբ ա'լ բան չմնաց խեղճանասունը յայտնող , ճգմեց , աճրեց , արիւնոտ խմոր մը ձեւացուց , ու վայրագ ծիծաղով մը դարձաւ իսանութէն ներս նետեց զայն , յետոյ , անճոռնի քրքիջով մը , անցաւ ճամբան շարունակեց :

ԵՐՈՒԽԱՆ

Վառնա

ՊԱՏՐԻԱՐԿ ՄԸ ՈՐ ԿԸ ԶԲՈՍԱՆԻ

—o—

Պոլսոյ հայերէն թերթի մը մէջ կարդայի նկարագրութիւնը հացկերոյթի մը որ Բերայի մէջ տեղի ունեցեր է Ս . Երրորդութիւն եկեղեցին տօնախմբութեան առթիւ . Օրմանեան պատրիարք նախագահեր է սեղանին . կերեր , խմեր , բաժակներ պարպեր են սուլթանին կեանացը , պատրիարքին կենացը , շուռն շուռն րին կենացը : Օրմանեան պատրիարք , ճաշէն առաջ , օղիին զուարթ զգեցողութեան տակ , քմահաճաքը ունեցեր է խորտակացուցակ հայերէնի թարգմանելու , բան մը որ սեղանակերցներու քօնալին եկեր է եւ ճաշի միջոցին բուական կատակաբանութեան նիւթ հայթայթեր է :

Ճնծուն , անճղիւր , ախորժելի ճաշ մը վերջապէս , շոխ ու առատ սեղան , քանի մը տեսակ դինի , բիրափ ու գէրքինաղլը տրուաւ : Անուշտ երբ ճաշը աւարտեցաւ , տէրտէր ու վարդապետ , իրենց պարարտ փորը ծծելով՝ «Փա'ք քեզ տէր» մը խանչեցին՝ ի խորոց սրտի : Անկեզծ , սրտաբուխ , շնորհակալու եւ երախտապարտ փառաբանութիւն մը փխլափի ու գիւրիւ , գէրքինաղլը տրուայի ու աստայ լոխմալի Աստուծոյն :

* *

Նոյն օրը կը կարդայի ֆրանսական թերթի մը , «Սոսո»ի մէջ , հետեւեալ տողերը .

«Նորին կայսերական Վայրադութիւնը՝ Ապտիւլ Համիտ՝ զինաթափ չ'ըլլար : Մեծ Մարդապալանը յամառութեամբ կը շարունակէ Փոքր Ասիոյ մէջ իր կառավարական ջարդերը :

«Անաւարկ վերջին մտառն հաշուեցուցակը :

Ճրոնքի մէջ , —Պիթիդի վիլայէթ , — ոստիկաններն ու Համիտի Գիւրտերը , Սերոբ անուն բացակայ յեղափոխական մը փնտնելու պատրուակով , շատ մը մարդիկ մեռուցին ու հազարի չափ արջառ աւարի տունն : Յետոյ հինգ գիւղ այրեցին եւ Սուրբ-Ալեքսիական վանքը կործանեցին , վանահայրն ու երկու վարդապետներն սպաննելէ ետքը : Այս զինուորական շահատակութիւններէն ահաբեկած , բնակիչները լեռները ապաստանեցան :

«Մուշի մէջ՝ կոռուի մը հետեւանքով՝ ոստիկանները եւ Տաճիկները 800 հոգի ջարդեցին :

«Վանի մէջ կան այժմ 6000 որբ , 4000 այրի :

«Պիթիւս 1649 որբ , 782 այրի :

«Մուշ 6632 որբ , 3668 այրի :»

«Սուլթան Ապտիւլ Համիտ մարդկութիւնը անպատեհող ամենէն զէջ գաղափարներէն մէկն է : Այս եղանակներէն աւելի լո'նջ հրէշային ոճերնուրու կը սպասեն քաղաքակիրթ կոչուած պետութիւնները զսպելու կամ սպանդանոց զրկելու համար այդ գաղանը :»

* *

Իրողութիւն է այս :

Հայաստանի մէջ վանքերը կը կործանեն , գեղերը կ'այրեն , գեղացիները կը ջարդեն , եւ Օրմանեան պատրիարք , այսօր Ս . Փրկիչ վաղը Առնաւուտ գեղ , միւս օր Բերա հացկերոյթի կը պարտեն : Հայաստանի մէջ թուրքերը հայ աղջիկները կը տաճկեցնեն , Պոլիս Օրմանեան պատրիարք ճեկինաղլ պատշաճութեամբ պալլոյսին կը հայացնէ . անոնք մեր արիւնը կը խմեն , ասիկա անոնց օղին կը կոնծէ : Իրա'ւ , սուլթանը զազան մըն է , բայց Օրմանեան պատրիարքն ալ խոզմը պարզապէս :

Փարիսեցի մը չեմ ու չեմ պահանջեր մեր պատրիարքէն որ զլուխը մոխրը ցանէ , ծով բռնէ ու նստի լայ . բայց չեմ ներքի իրեն եւ ինծի հետ ո'չ մէկ Հայ կը ներէ որ հալածանքի ու արիւնի այս օրերուն մէջ ա'յս աստի-

ճան մոռնայ իր ժողովրդապետի դիրքը, իր կրօնաւորի դիրքը, իր հայ մարդու դիրքը, եւ կերութեամբ աղմուկին, պնակներու, պատառաքաններու եւ դպալներու խշրտոցին, դինիի բաժակներու բաղման շնկոցին մէջ խեղդել փոքնէ սովեալներու, մորթեալներու, բռնաբարուածներու վախատունը, անէ՛ծքը...

* *

Այդ ճաւը պատահական ղէպք մը չէ՝ երկուքուկէս տարուան պատրիարքական պաշտօնավարութիւնն է:

Մտիկ ըրէ՛ք նամակի մը սա տողերը դոր վերջերս Պոլսեցի մը գրած էր իր Բարիդի մէկ բարեկամին՝

«Բորոյ հայ ընտանիքները գայթակղած են Օրմանեանի ընթացքէն: Բարով խէրով կաթովիկ մնար ալ մարդը, Ո՛չ միայն ձեռքէն եկածը չ'ընէր Հայաստանի եւ Պոլսոյ հաւածանքները քիչ մը մեղմացնելու համար, այլ կրնամ ըսել լոկիկ համախորժ դարձած է Սուլթանին, ուրիշ դրամ ու պատուանշան կ'ընդունի ամէն առթիւ: Վերջիս աղգապետներէն ինքը առաջինը եղաւ պալատ գացող, շնորհաւորելու համար Սուլթանին մէկ ձառուկին թղթաւորութեան երջանկաբեր հանդէսը:»

«Վ'ուզե՛ս դադարաւոր մը ունենամ որ ներքին կեանքին վրայ: Ահա ինչ որ լսեցի իր տունը յաճախող անձէ մը: Ամէն իրիկուն պատրիարքարանէ դարձին՝ օդիւ ափսէն պատրաստուած է սենեակին մէջ, տեսակ տեսակ աղանդներով զարդարած: Անգամ մը որ իսլափախն ու անլապէն մէկ կողմ կը նստէ, կուգայ կը բաղմի սեղանին գլուխը, ուր արդէն իրենց տեղերը գրաւած են Սրբազանին օդիւ ընկերները...» (*) ու խրախճանութիւնը կը սկսի: Կամայ կամաց զլուխները կը տաքանան, հոգ ու թախիծ կը փարատին, ճակատի կրն՝ ճրկները կ'անհետանան, զուարթ շունչ մը (Մխիթարիչ Հոգին Սուրբ՝ գուցէ) կը սաւառնի սեղանին վրայ, լեզուները կը բացուին ու սեղանին տակ ոտքերը կը շարժին՝ տաք հըպոմներէ գրգռուած:»

Այս պորճիական մանրանկարը առաջ չպիտի բերէի եթէ վստահ չ'ըլլայի իր ճշգրտեան մասին: Ինչ որ բարեկամս կարգաց ինձի՝ նոյնը լսած էի արդէն ուրիշ նամակներէ: Իրաւ է որ Յիսուս ալ շատ մը Մարիամներէ

չ'ըլպատուած էր, սակայն ի փոխարէն գոնէ Ռաչին վրայ մեռնելու քաջութիւնը ունեցաւ եւ Պիղատոսին ու Կայիափային առջեւ դեմամտած, դեմաքաջ չքօնեցաւ, ինչպէս Օրմանեան կ'ընէ Աստուծոյ Համարին առջեւ:

Օրմանեանի մասին չէինք լսած, պատրիարքութեանէն առաջ, թէ Տօն-Ժուանական հակամեծիք ունի, եւ կը կարծէինք որ, Ս. Պողոսին պէս, տեսակ մը դաշինք կնքած է՝ բնութեան հետ՝ չորրորդեկու համար: Սա ճշմարիտ է որ Արմաշի վանահայր եղած միջոցին ըսեցաւ թէ Աւետարանի «Թոյլ տուէք մանկանց զալ առ իս»ը սխալ մեկնելով անպատեհ արարչներու մէջ ինկած էր, բայց այդ աստուածաբանական նուրբ հարցին սխալ մեկնութիւնը այնչափ յաճախադէպ է կուսակրօններու քով որ երբորդ կարգին ներքին մեղք մը իսկ չ'ընէ համարի՞ր զայն... կղերականներու համար:

* *

Արդեօք ծպտեալ գնոստիկե՛ան մըն է մեր պատրիարքը, Բասիլիստոսի կամ Վաղենտիոսի դպրոցէն ու «Մարմինոյ մարմնական պէտքեր, հողանք հողեկան պէտքեր» սկզբունքը կը դաւանի: Եթէ այդպէս է, վա՛յ մեր գլխին: Այս միջոցիս մանաւանդ՝ գնոստիկոսի մը տոնէն չէր պատրիարքական գահին վրայ:

Օրմանեանի այս հեշտամոլ ու թրքամոլ տըրամադրութիւնները, միանալով իր Ֆիդէլաական թաթար-մոնղոլական կազմուածքին, մեզ կը մղեն ենթադրել թէ Իզմիրլեանի յաջորդը գուցէ ծագումով հայ չ'ըլլայ եւ երակներուն մէջ Դեհոնդ երէցի մը կամ Ներսէսի մը արեւունէն առկել է՛նկթիմուրի կամ Ճինկիզխանի արեւուն է որ կը հոսի: Թերեւս ասոր մէջն է զաղանիք այն անհարկի ու մեղապարտ փութկոտութեան որով Օրմանեան պատրիարք կը վազէ սուլթանին հողաթափնէրը համբուրել ամէն անգամ որ նոր ջարդ մը կամ հալածանք մը տեղի է՝ ունենայ Հայերուն դէմ:

Տօն-Ժուան, Գնոստիկոս կամ Թաթար, Օրմանեան պատրիարք երեք չի կրնար արդաբանալ իր բռնած ուղղութեամբ:

Մեղք կ'ըսենք իրեն՝—Ա՛լ ամօթ է:

Դուք ուրիշներ պիտի ըսեն՝

—Ա՛լ բաւական է:

ՎԱՀՐԱՄ

Բարիդ

(*) Հոս թղթակիցը կը յիշէ երեք կիներու անուններ, չորս զանց կ'ընեմ հրատարակել: